

La Creu del Noi Viudo i la barraca de vinya de cal Sorribes

Albert Fàbrega i Enfedaque

La Creu del Noi Viudo

L'any 1844, Ramon Maria Narváez va formar govern a Madrid, amb Alejandro Mon com a ministre d'Hisenda. L'any 1845, Mon va dur a terme una gran reforma fiscal que va introduir l'anomenat impost de consums. Es tractava d'un impost que s'aplicava a certs productes de consum.

La llei que establia l'impost, de 23 de maig de 1845, en el seu article primer, deia que "a la contribución o impuesto de consumos se sujetarán en todas las provincias del reino e islas adyacentes las especies de vino, aguardientes, licores, aceite de olivo, carnes, sidra y chacolí, cerveza y jabón." Amb el temps, però, l'impost afectaria cada vegada a més productes de consum. L'article 12 deia que "en todos los pueblos se establecerán fieltos¹ de recaudación, en donde han de presentarse las especies que se introduzcan para ser reconocidas y exigir los correspondientes derechos si se destinan al consumo del mismo pueblo." Els burots s'havien d'establir a les entrades principals dels pobles. Durant la nit quedava prohibida la introducció de les espècies que tenien càrregues im-

positives, tot i que es permetia el pas dels traginers que haguessin de descansar en els hostals del poble. Les petites quantitats de productes que entressin els habitants del poble eren considerades per a consum immediat i havien de pagar l'impost, però si s'extreien del poble abans de passades 24 hores l'import pagat es retornava. Les mercaderies de pas no pagaven l'impost, però durant el seu trànsit pel poble havien de ser vigilades i controlades pel resguard de consums. Els correus i les diligències no eren aturades en els burots, però el resguard les havia d'acompanyar fins a la sortida del poble. En l'article 24 s'establia que el resguard podia entrar en qualsevol casa del poble per requisar les espècies que s'haguessin introduït de contraban.

La llei de pressupostos de 1876-77 establia les tarifes de l'impost de consums segons les diverses classes de població. Per a les de menys de 5.000 habitants (cas de Sùria) les carns anaven entre els 5 i 11 cèntims de pesseta per quilo, els olis, aiguardents i vins oscil·laven entre 60 cèntims i 2.5 pessetes per 100 litres, els grans entre 20 cèntims i 1.12 pessetes per 100 quilos, el peix entre 1 i 3 cèntims per quilo, la sal pagava 9 cèntims per quilo i el carbó vegetal 20 cèntims per 100 quilos. Aquesta era la tarifa de l'Estat. Els Ajuntaments podien afegir-hi

1 Un "fielato" és una caseta de recaptació. El terme català és "burot".

fins a un 100% (doblar l'impost) per cobrir les despeses municipals.

L'impost va generar molts conflictes i l'any 1905 ja era evident que calia una reforma o supressió de l'impost de consums. Així ho manifestava el president de Govern, Segismundo Moret, quan deia que "las constantes protestas contra el impuesto de consumos, que en más de una ocasión, pasando de las palabras a los hechos, han originado conflictos de orden público, tienen explicación completa en la antipatía que inspira y en los sufrimientos que impone a los vecindarios sujetos a sus múltiples trabas.

... nadie puede negar la conveniencia de suprimir una contribución tan odiosa y tan inmoral, pero nadie tampoco puede tomar sobre sí la responsabilidad de privar al Tesoro público de un 15 por 100 de sus ingresos, y a los Ayuntamientos del único medio práctico de cubrir su presupuesto."

La seva manifesta impopularitat va fer que l'impost es convertís en una font constant de problemes i provoqués revoltes arreu.

Hi havia diverses formes de recaptar l'impost. Fins a la revolta de 1909, a Súrria es recaptava a través d'un conveni amb el gremi de consums, que periòdicament pagava a l'Ajuntament la quantitat recaptada.

El 31 de desembre de 1907, l'Ajuntament de Súrria, dominat pels càcics locals i format per Josep Lladó Arpa, alcalde, Joan Santamaria, tinent d'alcalde, Isidre Reguant, Josep Torruella, Joan Giró, Joan Palà, Domènec Quinquer i Josep Cuadrench, va nomenar a Joan Folch Argerich agent del resguard de carns i consums, amb un sou anual de 720 ptes. I amb l'encàrrec de "evitar la introducció fraudulenta de carnes y de las especies sujetas a consumos."

A més a més del Joan Folch, a Súrria hi havia més agents del resguard, no sabem si a càrrec del municipi o de la Hisenda o els gremis, tot i que la llei establia que quan eren els Ajuntaments els que recaptaven l'impost, eren ells els qui nomenaven els individus del resguard. En qualsevol cas, d'acord amb el seu reglament, el resguard de consums era una força armada, i cada burot portava un fusell o carrabina, amb baioneta i 10 bales. Duien un distintiu, que era una placa de llautó

on figurava la llegenda: “Resguardo de Consumos.- Número ..” Hi havia un caporal i diversos vigilants i havien de fer rondes per impedir el frau de “matute o contrabando”, per a la qual cosa podien fer ús de les armes.

A principis de febrer de 1909 van començar a haver-hi protestes i aldarulls a Sùria contra l'impost de consums. El 10 de febrer de 1909 llegim:

“El alcalde de Suria ha comunicado al gobernador que se amotinó el vecindario por haber decomisado los agentes de la autoridad 45 kilos de carne, procedentes de un madero clandestino.”

L'endemà, 11 de febrer, la Vanguardia escrivia:

“En el gobierno civil se recibió ayer un telegrama del jefe de puesto de la guardia civil de Manresa, señor Zamora, quién da cuenta de que habiendo llegado a su noticia que en Suria había ocurrido una colisión entre matuteros y guardas de consumos, a consecuencia de la cual fué muerto uno de estos últimos, salía para dicho pueblo con objeto de instruir diligencias.

Referente al mismo hecho, se ha recibido un parte de la comandancia de los mozos de la escuadra, participando que el vecino de Suria que murió en la refriega llamábase Ulpino Calmet Palau (sic), de 21 años.

Los consumidores han desaparecido del pueblo.”

Per la seva banda, el Heraldo de Madrid parlava sense embuts d'una revolta popular a Sùria:

“MOTIN EN SURIA

Un muerto

Noticias particulares de Suria, mutiladas por la censura, dan cuenta de graves sucesos ocurridos en dicha población entre los empleados del resguardo de Consumos y el vecindario.

Las noticias oficiales limitanse a manifestar que se reprodujo el motín de que di cuenta ayer, y que los empleados de Consumos dispararon sus armas contra el pueblo, matando de un balazo al paisano Urbino Palomet (sic), vecino de Suria.

Añade el despacho oficial que el pueblo está consternado y que en señal de protesta y de duelo se cerraron los comercios y las casas particulares.

Hasta aquí la versión oficial.

Los informes particulares convienen en que no hubo ninguna clase de motín y que los agentes del Resguardo mataron al joven Urbino cuando éste se dirigía a su casa, solo, de regreso de su trabajo cotidiano.

Al pasar Urbino frente a la casilla de Consumos, uno de los agentes se dirigió a él, diciéndole:

¿Qué hace usted ahí? Un paso atrás.

Inmediatamente, y sin que mediara discusión, sonó un disparo, cayendo al suelo mortalmente herido Urbino Palomet y huyendo los dos guardias que estaban de vigilancia en dicho sitio, mientras uno de ellos decía la otro:

¡Qué has hecho, hijo mio, qué has hecho!

De Manresa han salido para Suria más fuerzas de la Guardia Civil, al mando de un capitán.

La Prensa culpa de lo ocurrido a los caciques, que están cometiendo toda clase de atropellos sin correctivo por parte de nadie."

El 12 de febrer, el Siglo Futuro donava a entendre una normalitat tensa:

"Informes oficiales dicen que se ha restablecido la normalidad en Suria, por cuyas calles siguen, sin embargo, vigilando parejas de la Guardia civil, en evitación de cualquier desorden."

El dia 13 era el Liberal qui parlava de tranquil·litat aparent i, entre línies, es llogia que hi havia hagut una aturada general de les fàbriques:

"Los sucesos de Suria

Según las últimas noticias de Suria, aparentemente reina tranquilidad en la población, habiéndose reanudado el trabajo en todas las fábricas, no obstante lo cual, los ánimos siguen excitados, y la guardia civil patrulla por las calles.

Los asesinos del joven Urbino huyeron al campo y todavía no han sido capturados.

El entierro de la víctima será una imponente manifestación de duelo.

Se censura mucho la conducta del gobernador, que no ha puesto de su parte cuanto debiera para evitar lo ocurrido en Suria."

El mateix dia la Vanguardia oferia notícies més detallades de la situació a Súria:

“... de Suria comunican que se han presentado al alcalde de Cardona los dos agentes del resguardo de consumos que desaparecieron el día 9 del actual de aquella villa, después de la refriega con los matuteros, a consecuencia de la cual resultó muerto de un balazo el joven Urvicio Calmet.

Ambos consumidores han sido conducidos al juzgado de Manresa, donde se tramita el sumario.

Llámanse Benito Fernández Padret, de 37 años, y Gonzalo Creus Vargjila, de 19, declarándose éste autor de dicha muerte.

El juzgado se incautó de dos carabinas Remington y varios cartuchos que llevaban los detenidos.

.....

Ayer mañana visitó al gobernador civil el alcalde de Suria dándole cuenta detallada de los sucesos acaecidos en aquella población, con motivo de la cuestión de consumos y de la colisión habida entre varios vecinos y algunos consumidores, a consecuencia de la cual fue muerto de un balazo uno de aquellos.

Por más que se ha restablecido la calma, reina todavía alguna excita-

ción entre aquel vecindario, a causa según el alcalde, de la aversión que siente por el establecimiento de una línea fiscal para el cobro de los derechos que adeudan las especies sujetas al impuesto de consumos.

Para tratar de resolver esta cuestión el señor Osorio² ha convocado a los principales fabricantes de la localidad, al diputado a Cortes por el distrito, a los diputados provinciales y a dicha autoridad municipal a una reunión en la que se estudiarán los medios para sustituir el procedimiento que hoy se sigue para la cobranza de aquel impuesto.”

La Vanguardia del 18 de febrer informava de la reunió que el dia 17 de febrer havia tingut lloc a Barcelona:

“Ayer mañana se reunieron en el despacho del gobernador civil el alcalde y primer teniente de alcalde de Suria, los fabricantes del mismo término municipal señores Abadal y Jover; el de San Mateo de Bages, señor Valls; el diputado a Cortes señor Soler y March y los diputados provinciales señores March, Pelfort y Vila.

Tratóse en la reunión de los sucesos ocurridos últimamente en Suria y

2 Ángel Osorio y Gallardo era llavors el Governador Civil de Barcelona.

de la antipatía que siente aquel vecindario por la forma en que actualmente se verifica la recaudación del impuesto de consumos, acordándose nombrar una comisión de industriales, encargada de proponer otro sistema de cobranza de aquel impuesto.”

El 2 de març, la Vanguardia explicava els acords que van posar fi al conflicte:

“La junta de industriales y fabricantes de Suria, que como recordarán nuestros lectores fue nombrada para solucionar el conflicto existente en aquella población, con motivo de la aversión que sentía el vecindario por la forma como se recaudaba el impuesto de consumos, visitó ayer mañana al gobernador civil, comunicándole muy buenas impresiones acerca del referido asunto.

En efecto, parece que gracias a la buena voluntad y desinterés de algunos fabricantes de la localidad, se ha conseguido constituir una comisión que garantiza al Ayuntamiento el cobro del actual cupo de consumos, encargándose la misma de entenderse con los vecinos para el pago de la cantidad que les corresponda y respondiendo de la que falte para completar la presupuestada por el Municipio.

A consecuencia de esto desaparecerá el sistema de puertas que actualmente se seguía para la recaudación de dicho impuesto y se suprimirán asimismo los guardas de consumos que tanta antipatía habían producido en aquel vecindario.”

La fi de la revolta popular no va acabar amb els problemes amb l'impost de consums. Les actes de les reunions de l'Ajuntament no esmenten per a res els conflictes del més de febrer. L'única referència a la mort de l'Urbici Calmet Palau, el “noi viudo”, la trobem en el ple de l'Ajuntament del 6 de maig, quan s'aprova el pagament de 86 pesetes a l'alguatzir Antoni Sivila per despeses per la mort d'Urbici Calmet.

La creu del Noi Viudo està situada a $x= 396343$, $y=4632478$, $z=337$ (UTM, 31T, ETRS89). Urbici Calmet Palau va néixer el 1888. Era fill d'Ignasi Calmet Claret, veí de Manresa, i de Maria Palau Forner. El 1907 ell i el seu pare van comprar una casa al carrer de la Mura núm. 8. En el moment de la seva mort, als 21 anys, tenia la casa de la Mura, un pati a la pujada del riu, un hort i una vinya als Tractets. En morir sense testament, el jutge va nomenar hereus als seus pares i a la seva germana Margarida Calmet Palau.

La barraca de vinya de cal Sorribes

Un dels aspectes més atractius de l'arquitectura en general, és el de les cobertes i la seva història. A banda dels sostres naturals dels habitatges en cova, que normalment requereixen una mínima o nul·la intervenció humana, segurament les cobertes més antigues siguin les de les cabanyes d'habitació prehistòrica, a base de fusta, branques, herbes i argila. És clar que pel seu caràcter perible, no ens ha arribat cap d'aquestes cobertes, només fragments de tova amb les empremtes de les branques que formaven el sostre, com alguns de descoberts en el jaciment de La Grau, a Súria.

Tractant de fer cobertes més sòlides, per imitació a les coves i balmes, es començà a usar la pedra. El seu primer ús fou com a llinda, aixecada i muntada a base de força bruta. Grans blocs megalítics s'usaven per cobrir espais no massa amplis.

El primer pas realment important va ser el descobriment de les falses voltes i cúpules, a base de filades voladisses en les quals cada filada es projecta una mica més endins del recinte que la filada inferior. Més endavant es va produir el gran salt amb les veritables voltes i cúpules, formades per dovelles i clau de volta.

La mecànica estructural dels dos tipus de cúpula és molt diferent. La cúpula veritable funciona en el sentit que el pes de cada pedra es descompon en una component tangencial a l'arc, que acaba carregant sobre les parets de suport de la volta, i una component normal a l'arc, que és anul·lada per la forma adovellada de les peces i que fa que l'arc quedi sòlidament lligat. El problema d'aquestes voltes i cúpules és la càrrega lateral sobre els murs. Això fa que aquests hagin de ser molt gruixuts -depenent del radi de l'arc- o bé que s'hagin d'assegurar amb els típics contraforts. La tensió lateral d'aquestes construccions fa que els edificis acabin cedint pel punt més dèbil, desplomant-se per la banda dels murs laterals. Per altra banda, la cúpula necessita una important infraestructura d'encavallades, ja que no és estable fins que es tanca amb la clau de volta. Per fer arcs, voltes i cúpules veritables cal aixecar primer la cintra: una bastida de fusta, de curvatura adient, per sostenir la cúpula durant la seva construcció.

La falsa cúpula funciona d'una forma molt diferent, pel que fa a la seva estructura. El que s'aplica aquí és la llei de la palanca. Cada bloc descansa sobre la filada inferior i es projecta una mica cap endins de l'habitació. Això fa que el caire del bloc de sota treballi com a fulcre

d'una palanca. La càrrega total que suporta la part voladissa del bloc ha d'ésser contrapesada per l'esforç sobre la part interna del bloc. La llei de la palanca diu que la càrrega i l'esforç estan en relació inversa a les llargades dels braços. Per tant, si la part interna que descansa sobre la filada inferior és el doble de llarga que la part voladissa, n'hi ha prou

amb la meitat de pes sobre la part interna per compensar la càrrega de la part voladissa. Ja que en general les filades es fan sobresortir poc, són suficients contrapesos relativament petits -en teoria- per suportar el pes de la volta. Cal tenir present, però, que a mesura que s'avança, el contrapès d'una filada és una càrrega per a filades inferiors.

Les parets d'aquestes construccions també solen ser gruixudes. Però ara no tant per aguantar el pes de la volta sinó per una qüestió de volums: per donar prou espai a les pedres, pedruscall i terra que actuen de contrapès de les filades.

En brut, l'aspecte d'una falsa cúpula és el d'una escala invertida. En construccions més acurades, com en la torre de La Pobla de Súrria, els caires inferiors dels blocs es retoquen per fer-los coincidir amb el caire superior de la filada de sota. D'aquesta forma s'obté un bonic efecte arrodonit que permet apreciar la cúpula amb tota la seva elegància.

La mecànica descrita fa que les falses cúpules, a diferència de les ver-

taderes, s'ensorrin pel seu centre, i no lateralment per les parets. És freqüent veure falses cúpules parcialment esfondrades per la part més alta, mentre que es manté perfectament la part baixa de la volta i les parets.

La causa d'això és la següent: La construcció, a partir d'un cert nivell, acostuma a seguir externament la mateixa forma que la cúpula interna. Això vol dir que en la part superior de la volta, per la banda exterior, la terra i pedres que fan de contrapès segueixen un pla inclinat, abandonant la verticalitat de la part inferior externa de l'edifici. Aquí el material sol estar apilomat de qualsevol manera. A causa

del pendent, les pluges, neus i altres agents, tendeixen a endur-se aquests materials i, mica en mica, el contrapès de les filades superiors esdevé més dèbil. Quan en alguna filada la càrrega supera l'esforç, aquesta cedeix i es bolca endins de l'habitable, arrossegant totes les filades superiors, mentre que les inferiors es mantenen intactes.

La falsa cúpula és estable al llarg de tot el seu procés de construcció, per tant no requereix cintres ni cap mena de suport, sempre i quan es contrapesi correctament.

Les barraques de vinya de Sùria han arribat a nosaltres en diversos estats de conservació, però una gran majoria pateixen patologies

de graus diferents en les seves cobertes. Una barraca que tenia la coberta parcialment esfondrada era la de cal Sorribes, situada a $x=396725$, $y=4632964$, $z=360$ (UTM, 31T, ETRS89). Acabada la Guerra Civil l'amo de Cal Sorribes, fart que "els pòtols de barraca" dormissin en aquella barraca, situada al peu del camí del cementiri, va fer-ne ensorrar el sostre. El 29 de setembre de 2001, amb motiu de les Jornades Europees de Patrimoni, una colla de gent va refer la coberta esfondrada de la barraca de cal Sorribes, sota la direcció de l'Antoni Badia, de cal Gaudó, que juntament amb el seu pare havia construït moltes barraques i marges a la zona al voltant de Sùria.

AMB MOTIU DE LA VISITA PATRIMONIAL

A LA VALL SECA,

EL DIUMENGE,

28 DE GENER DE 2024

AJUNTAMENT DE SÚRIA